

ทบทวนความรู้เกี่ยวกับรัฐ นิติรัฐ และนิติธรรม

Review Knowledge about the State, the Legal State, and the Rule of Law

Received: 22/01/2567

Revised: 27/06/2567

Accepted: 29/06/2567

ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว¹

Yutthasart Norkaew¹

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มุ่งทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับนิยามความหมายของรัฐ นิติรัฐ และนิติธรรม โดยเป็นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา และเอกสารวิชาการประเภทต่าง ๆ ในประเด็นความหมายของรัฐ องค์ประกอบของรัฐ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อกำเนิดของรัฐ พัฒนาการของความเป็นรัฐ รูปแบบของรัฐ ตลอดจน “นิติรัฐ” และ “นิติธรรม” เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นในการศึกษา “รัฐชาติสมัยใหม่” ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดทางการเมืองที่ได้รับการยอมรับจากนานาชาติมากที่สุดในปัจจุบัน เนื่องด้วยรัฐเป็นกลไกทางการเมืองที่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนในอาณาเขตที่มีความแน่นอนชัดเจนเชิงพื้นที่และนำไปสู่การบริหารปกครองที่ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางภายในรัฐอย่างเป็นเอกภาพและมีความสมบูรณ์ในตัวเอง โดยที่รัฐอื่น ๆ จากภายนอกไม่สามารถกล่าวอ้างอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของตนได้ นอกจากนี้ หลักนิติรัฐและนิติธรรมยังเป็นหลักการสำคัญที่มุ่งเน้นความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายเป็นใหญ่เหนือปัจเจกบุคคลและสถาบันการเมือง ถือเป็นหลักการพื้นฐานในการบริหารปกครองภายในรัฐเป็นการทั่วไปที่ส่งผลต่อการจัดตั้งสถาบันทางการเมืองประเภทต่าง ๆ ขึ้นมา ทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยภายในรัฐแทนพลเมือง

คำสำคัญ: รัฐ, นิติรัฐ, นิติธรรม

Abstract

This article Aims at reviewing knowledge about the definition of the state, the Legal State, and the rule of law by studying secondary data, including books, textbooks, and various types of academic documents on the issue of the meaning of the state. State elements Concepts and theories regarding the origins of the state, the development of statehood, state form, as well as "Legal State" and "rule of law" as basic information for study. "Modern nation-state" is the most internationally, accepted political framework

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

¹Assistant Professor, Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration,

Chiang Rai Rajabhat University

Email: yutthasart.nk@hotmail.com

today. Because the state is a political mechanism that requires sovereignty over territory in a territory that is spatially definite. To lead to an administration that is directly under the control of the central government within the state with unity and completeness in itself. That other states from outside cannot claim sovereignty over the territory. In addition, the Legal State and the rule of law are important principles that emphasize the sanctity of the law over individuals and political institutions. It is considered a basic principle in the general administration of government within the state that affects the establishment of various types of political institutions that exercise sovereignty within the state on behalf of the citizens.

Keywords: State, Legal State, Rule of Law

บทนำ

การศึกษานิยามความหมายและองค์ประกอบของความเป็นรัฐ ถือเป็นการศึกษาที่นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานที่ส่งผลต่อการศึกษากฎหมายของระบอบการปกครองสมัยใหม่ กล่าวคือ เมื่อรัฐถือกำเนิดขึ้นมาก็ย่อมต้องมีการสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ และกฎหมายสูงสุด เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมไม่ให้เกิดความขัดแย้งวุ่นวาย โดยผ่านผู้มีอำนาจสูงสุดของรัฐในฐานะผู้ปกครอง หรือที่เรียกว่า “รัฐอธิปไตย” ซึ่งเป็นบุคคลผู้ทำหน้าที่ควบคุมอำนาจทางการเมืองและการบริหาร อีกทั้งรัฐยังต้องมีสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างกันอยู่เสมอ เช่น ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เป็นต้น กลไกทางการเมืองดังกล่าวทำให้ดินแดนมีอำนาจอธิปไตยที่จะปกครองตนเองด้วยความชอบธรรม และมีความสอดคล้องกันกับวัตถุประสงค์ รวมถึงจุดมุ่งหมายของความเป็นรัฐ ซึ่งผู้ปกครองมีอำนาจปกครองรัฐของตนอย่างเต็มที่โดยไม่ขึ้นต่อรัฐอื่นใดหรือกล่าวอีกนัย ก็คือ อำนาจที่มาจากภายนอกดินแดนหรือนอกเหนือจากขอบเขตภายในรัฐของตนนั้น จะไม่สามารถเข้ามาแทรกแซงอำนาจอธิปไตยภายในของรัฐเอกราชได้ ทั้งนี้ หากมีการศึกษาถึงปฐมบทของการสร้างรัฐขึ้นมา นั้น พบว่า จุดเริ่มต้นมาจากการลงนามใน “สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย” (Treaty of Westphalia) เพื่อยุติปัญหา “สงคราม 30 ปี” (Thirty Years’ War) ก่อให้เกิด “รัฐฆราวาส” (Secular State) ที่มีการมอบอำนาจให้แก่ผู้ปกครองภายในพื้นที่ที่สามารถครอบครองดินแดนอย่างสมบูรณ์ โดยที่ไม่จำเป็นต้องกังวลอำนาจของศาสนจักรอีกต่อไป (Clark, 2005: 49)

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันผู้นำทางการเมืองและนักวิชาการสมัยใหม่ต่างมีมุมมองเกี่ยวกับรัฐแตกต่างไปจากในอดีตที่ผ่านมา ยกตัวอย่างเช่น “เมอร์เรย์ บุคชิน” (Murray Bookchin) ที่ให้ความสำคัญกับแนวคิด “นิเวศวิทยาและความคิดปฏิวัติ” (Ecology and Revolutionary Thought) โดยอธิบายสรุปได้ว่า การปกครองควรเป็นเรื่องของท้องถิ่นแต่ละแห่งเป็นหลัก ไม่ใช่การปกครองในระดับชาติที่อิงแอบกับอิทธิพลของรัฐบาลกลางด้วยแนวทางกรอบจำกัดวิธีบริหารของชุมชน โดยหลักการสำคัญตามแนวคิดนี้ คือ “การครอบงำของมนุษย์เหนือธรรมชาติมีรากฐานมาจากการที่มนุษย์ครอบงำเหนือมนุษย์ด้วยกันเอง” (Hammy, 2021, p.

31; Hammy & Miley, 2022, p. 1) อีกทั้ง “อับดุลละห์ เออจาลัน” (Abdullah Öcalan) ก็ได้ให้ความหมายของ “รัฐชาติ” เอาไว้ว่า “รัฐชาติเป็นเอกภาพความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ก่อให้เกิดการบังคับและแสวงหาผลประโยชน์โดยรวมจากทุกชนชั้นของสังคม” (Öcalan, 2015, p. 158) เห็นได้ว่า แม้แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐ จะได้รับการยอมรับในทางสากลก็จริง แต่ก็ปรากฏแนวทางใหม่ ๆ ที่ออกมาตอบโต้และถกเถียงถึงความเป็นรัฐว่าแท้จริงแล้วเป็นเพียงเรื่องของผลประโยชน์เชิงอำนาจที่กระทำต่อชนชั้นโดยทั่วไปในสังคมหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงความเป็นรัฐไม่ใช่เพียงแค่เรื่องของกรหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของรัฐอื่นเท่านั้น แต่ต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้าง “การยอมรับ” (Recognition) ในสังคมระหว่างประเทศควบคู่กันไปกับการเคารพหลักการทางกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งกำหนดบทบาทหน้าที่และพฤติกรรมของรัฐในทางสากลอีกด้วย (Dunne, 2013: 139)

ดังนั้น บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนจึงมุ่งทบทวนความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความหมายของรัฐ องค์ประกอบของรัฐ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อกำเนิดของรัฐ พัฒนาการของความเป็นรัฐ รูปแบบของรัฐ ตลอดจน “นิติรัฐ” กับ “นิติธรรม” เพื่อเป็นการศึกษาถึงความรู้พื้นฐานเบื้องต้นก่อนที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นความหมายของ “รัฐชาติสมัยใหม่” ที่มีนัยซับซ้อนและปรากฏถึงความหลากหลายเป็นอย่างมากในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

ความหมายของรัฐ

รัฐ (State) เป็นหนึ่งในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งปรากฏถึงรูปแบบการปกครองอันหลากหลาย โดยขอบเขตภายในของรัฐแต่ละแห่งนั้น ประกอบไปด้วย ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ทั้งนี้ ประชาชนที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่จำเป็นต้องให้การยอมรับอำนาจผู้ปกครองรัฐนั้น ๆ ด้วยในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง หากกล่าวถึงความเป็นรัฐในอดีต พบว่า พื้นที่อาณาบริเวณของรัฐนั้น ยังมีความคลุมเครือและขอบเขตพื้นที่อธิปไตยก็ยังไม่มีความเป็นรูปธรรมอย่างเด่นชัด รวมถึงยังคาบเกี่ยวพาดกันไปมากับพื้นที่อื่น ๆ แต่ในปัจจุบันรัฐได้ถูกสร้างเป็น “รัฐชาติ” (Nation-State) (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 47) โดยมีพัฒนาการมาจาก “สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย” (Treaty of Westphalia) ซึ่งได้มีการลงนามภายหลังจาก “สงคราม 30 ปี” (Thirty Years' War) ในปี ค.ศ. 1648 ทำให้ดินแดนต่าง ๆ กลายเป็น “รัฐฆราวาส” (Secular State) ที่มีอำนาจอธิปไตยภายในดินแดนของตนโดยสมบูรณ์ (Clark, 2005: 49)

ทั้งนี้ ความหมายของรัฐได้มีนักวิชาการหลายท่านสรุปไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ชาญชัย แสงศักดิ์ (2560, น. 37) กล่าวว่า “ในสังคมทุกรูปแบบต่างประสบปัญหาเดียวกัน คือทำอย่างไรจึงจะประนีประนอมกันให้ได้ระหว่างอำนาจกับเสรีภาพ สังคมที่พัฒนาแล้วมากที่สุด คือ สังคมรัฐ ซึ่งรัฐนั้นเป็นกรอบปกติของการใช้อำนาจทางการเมืองและเป็นพื้นฐานอันดับแรกของการก่อตั้งกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยมีข้อพิจารณาเบื้องต้นว่า รัฐคืออะไร”

ดิเรก ควรสมาคม (2553, น. 82) กล่าวว่า “รัฐ หมายถึง การจัดองค์การทางการเมืองทั่ว ๆ ไป หรือหมายถึง ชุมชนทางการเมืองของมนุษย์ อันประกอบด้วยดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอน มีประชากรอาศัยอยู่ใน

จำนวนเหมาะสม โดยมีรัฐบาลปกครองและมีอำนาจอธิปไตยของตัวเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า รัฐเป็นสังคมมนุษย์ที่ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นองค์การ (Organization) เหนืออาณาเขตแห่งใดแห่งหนึ่ง”

บูมอริ ยีหเมะ (2552, น. 25-26) ได้อธิบายความหมายไว้ในหนังสือผ่านมุมมองนักวิชาการ โดยระบุว่า “แอนดรูว์ เฮย์วูด” (Andrew Heywood, 2002, pp. 86-87) กล่าวว่า “รัฐมีความหมายที่ค่อนข้างสับสนอันเกิดมาจากการมองรัฐที่แตกต่างกันออกไป 3 แนวทางด้วยกัน คือ

แนวทางแรก มองรัฐในเชิงนามธรรม เช่น ความคิดของจอร์จ ฟรีดริช เฮเกิล (Georg Friedrich Hegel) เห็นว่า รัฐเป็นองค์รวมที่มีเจตจำนงเป็นของตนเองและมีเป้าหมายในตัวเอง ซึ่งแยกออกมาและอยู่สูงกว่าปัจเจกชนซึ่งเป็นเพียงสมาชิกของรัฐ นอกจากนั้นรัฐยังเป็นผู้กระทำตามเหตุผลที่เป็นสากล มีเป้าหมายที่จะแสวงหาความสมบูรณ์ให้แก่ตนเอง มีสิทธิสูงสุดเหนือปัจเจกชนแต่ละคนที่อยู่ภายในรัฐ ดังนั้นปัจเจกชนจึงจำเป็นต้องเชื่อฟังรัฐ

แนวทางที่สอง มองรัฐในเชิงการทำหน้าที่ แนวทางนี้อธิบายว่า รัฐเป็นชุดของสถาบันที่มีบทบาทและทำหน้าที่ในการรักษาความเป็นระเบียบ ความสงบเรียบร้อยของสังคม

แนวทางที่สาม มองรัฐในเชิงองค์การ แนวทางนี้เห็นว่า รัฐประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ ของรัฐบาลเป็นจำนวนมาก เช่น หน่วยงานราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ ศาล เป็นต้น”

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, น. 986) ได้ให้ความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ว่า “รัฐ หมายถึง แคว้น รัฐ เช่น รัฐปะหัง หมายถึง บ้านเมือง เช่น กฎหมายสูงสุดของรัฐ หมายถึง ประเทศ เช่น รัฐวาติกัน”

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ (2553, น. 58) กล่าวสรุปว่า “รัฐมีคำเต็มมาจาก คำว่า “รัฐชาติ” หมายถึง รัฐที่มีอำนาจสมบูรณ์ในตัวเองโดยไม่มีอำนาจอื่นเหนือกว่า ซึ่งเรียกว่า “อำนาจอธิปไตย” นอกจากนั้น รัฐยังมีองค์ประกอบอื่นอีก ได้แก่ อาณาเขตที่แน่นอน ประชากรและรัฐบาล”

สากล พรหมสถิต (2560, น. 3) สรุปว่า “รัฐ คือ ชุมชนทางการเมืองที่มีการจัดระเบียบแบบแผนและจัดระบบระเบียบ ปัจจัยที่สอดคล้องต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ภายใต้ขอบเขตดินแดนที่แน่นอน และมีอำนาจอธิปไตยในการบังคับให้คนในสังคมปฏิบัติตาม เพื่อก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์แห่งรัฐที่ได้ตั้งเอาไว้”

กล่าวโดยสรุป “รัฐ” คือ คำว่า “จินตนาการ” กับคำว่า “การเมือง” รวมกันเป็น “จินตกรรมการเมือง” ซึ่งผู้คนที่รวมตัวกันภายในดินแดนแห่งนั้น จะต้องมีการมีจิตสำนึกและอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน โดยมี “รัฐอธิปไตย” ที่มาจาก “สัญญาประชาคม” ผ่านกระบวนการแสวงหาผู้นำด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามค่านิยมของสังคมนั้น ๆ เข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนผู้ใช้อำนาจอธิปไตยผ่านองค์การทางการเมืองประเภทต่าง ๆ แบ่งออกเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่มุ่งปฏิบัติงานในภารกิจที่มีความหลากหลายตามวัตถุประสงค์ของรัฐ

องค์ประกอบของรัฐ

“อนุสัญญากรุงมอนเตวิเดโอว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ” (Montevideo Convention on Rights and Duties of the states) (อิตี ไวกวี, 2562, น. 7) เป็นการร่วมลงนามของนานาชาติที่ก่อให้เกิดการยอมรับในความเป็นรัฐอธิปไตยระหว่างกันและไม่สามารถแทรกแซงกิจการภายในของแต่ละรัฐได้ โดยมีองค์ประกอบภายใน 4 ประการ ดังนี้ (Roskin, Cord, Medeiros and Jones, 1997, pp. 28-30 อ้างถึงใน ยุทธศาสตร์หน่อแก้ว, 2565, น. 48-50)

1) ดินแดน (Territory) การกล่าวอ้างถึงความเป็นรัฐอันดับแรกจำเป็นต้องมีพื้นที่ดินแดน ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาติหรือผู้คนที่รวมตัวเป็นกลุ่มสังคมและมีความเป็นอิสระจากรัฐอื่น ๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยต้องปรากฏถึงอาณาเขตอาณาบริเวณที่แน่นอนชัดเจน รวมถึงต้องได้รับการยอมรับจากนานาชาติและประชาคมโลกในทางสากล ทั้งนี้ ดินแดนดังกล่าวต้องครอบคลุมทั้งพื้นดิน พื้นน้ำ และพื้นที่ทางอากาศเหนือดินแดนนั้น ๆ โดยต้องไม่ถูกแทรกแซงอำนาจทางการเมืองหรืออาศัยอยู่ในดินแดนของรัฐอื่นใด ประชาชนกลุ่มใดปรากฏว่าอยู่อาศัยอย่างไม่เป็นหลักแหล่งร่อนเร่พเนจรไปยังพื้นที่หรือซ่อนเร้นกลุ่มของตนอยู่ในดินแดนต่าง ๆ หรือเข้าไปพำนักพักพิงรวมกลุ่มเป็นชุมชนทางการเมืองในลักษณะชั่วคราวหรือเป็นชนกลุ่มน้อยของรัฐอื่นที่มีอาณาอธิปไตยเป็นของตนเอง ก็ไม่สามารถจัดได้ว่าพื้นที่ภายใต้การครอบครองของกลุ่มชนเหล่านั้นมีความเป็นรัฐโดยสมบูรณ์ได้ ดังเช่นกรณีของกลุ่มกบฏพยัคฆ์หม้อเหล็ก (Liberation Tigers of Tamil Eelam) ที่อ้างสิทธิ์ขอแบ่งแยกดินแดนในประเทศศรีลังกา ขบวนการของชนกลุ่มน้อยชาตินิยมชาวไอริช (Irish Republican Army หรือ IRA) ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในสหราชอาณาจักร ชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีความพยายามในการขอแบ่งแยกดินแดนในประเทศเมียนมาร์ ชนกลุ่มน้อยชาวเคิร์ดที่มีถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ในประเทศอิรัก อิหร่าน ตุรกี และซีเรีย ตลอดจนชนกลุ่มน้อยแบ่งแยกดินแดนชาวมุสลิมในประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น (สากล พรหมสกลิต, 2560, น. 4)

2) ประชากร (Population) รัฐจำเป็นต้องมีประชากรอยู่อาศัยภายในดินแดนของตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมายและผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อทัศนคติและความเชื่อศรัทธาของความรู้สึกร่วมในความเป็นชาติเดียวกันเป็นหลักการสำคัญในการยึดเหนี่ยวผู้คนเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ ขนาดจำนวนของประชากรภายในรัฐจะมีมากหรือน้อยเพียงใดนั้น ไม่ใช่องค์ประกอบหลักหรือสาระสำคัญแต่ประการใด เพียงแค่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขและไม่มีกรณีแบ่งแยกเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ออกจากกันอย่างรุนแรงก็เพียงพอแล้ว พิจารณาได้จากบางรัฐมีจำนวนประชากรมากกว่าพันล้านคน ได้แก่ จีน อินเดีย หรือบางรัฐอาจจะมีจำนวนประชากรมากกว่าหนึ่งร้อยล้านคน ได้แก่ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย อินโดนีเซีย ขณะเดียวกันในทางตรงกันข้ามบางรัฐอาจมีจำนวนประชากรน้อยโดยมีไม่ถึงหนึ่งล้านคน ได้แก่ นครรัฐวาติกัน บรูไน นอกจากนี้ ประชากรไม่จำเป็นต้องมีเชื้อชาติ ศาสนา ความคิด ความเชื่อ หรือวัฒนธรรมเดียวกัน เพียงแต่มีความรู้สึกร่วมกันทางประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง และความภาคภูมิใจของความเป็นชาติเดียวกันก็เพียงพอต่อความเป็นรัฐของดินแดนนั้น ๆ แล้ว อาทิเช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย หรือนิวซีแลนด์ เป็นต้น (บุษอริ ยีหมะ, 2552, น. 29) แต่กระนั้น ก็ยังปรากฏว่าพื้นที่บางแห่งแม้จะมีดินแดนแต่ก็ไม่ถือว่าเป็นรัฐ ดังเช่นกรณีทวีปแอนตาร์ติกาดินแดนขั้ว

โลกได้ เนื่องด้วยไม่มีประชากรอาศัยอยู่ภายในอาณาบริเวณถิ่นบริเวณนั้น เพราะพื้นที่ไม่มีความเหมาะสมต่อการตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่อาศัย (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2547, น. 25)

3) รัฐบาล (Government) รัฐบาลเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นรัฐในฐานะผู้ปกครองที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนภายในดินแดนนั้น โดยถือเป็นความชอบธรรมของการบริหารรัฐ ทั้งนี้ รัฐบาลจะมีหน้าที่สำคัญในการบริหารราชการแผ่นดิน กำหนดนโยบายหลักของประเทศ บังคับบัญชาหน่วยงานราชการต่าง ๆ ภายในรัฐ และสร้างความสัมพันธ์ไมตรีกับนานาชาติ (ณัฐกร วิทิตานนท์, 2557, น. 13) แต่ในบางครั้งก็ปรากฏถึงความขัดแย้งภายในรัฐและมีการประกาศจัดตั้งรัฐบาลทับซ้อนกันสองคณะขึ้นมา ซึ่งมีความไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการเมืองของรัฐบาลนั้น ๆ เป็นเช่นใด เพื่ออ้างสิทธิ์ในการเป็นผู้ปกครองของรัฐที่แท้จริงเพียงหนึ่งเดียว (บุษกร ยีหะ, 2552, น. 30)

4) อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจอสูงสุดที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองมีลักษณะเป็นนามธรรมอยู่เหนือดินแดนและพลเมืองที่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครอง แสดงถึงความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและระหว่างประเทศ รัฐอื่นจะเข้ามาขู่เข็ญ บังคับ แทรกแซงกิจการภายในต่าง ๆ ของรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยไม่ได้ทุกกรณี อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในบางพื้นที่มีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการดังกล่าวมาข้างต้น แต่ขาดองค์ประกอบข้อสุดท้าย คือ “อำนาจอธิปไตย” ยกตัวอย่างในกรณีไต้หวันที่ถูกทางการจีนอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนโดยประกาศว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีนแผ่นดินใหญ่ ทำให้รัฐต่าง ๆ ไม่กล้าสร้างสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตหรือทำการค้าระหว่างกัน จนกลายเป็นข้อถกเถียงสากลว่า ไต้หวันแล้วนั้นไต้หวันมีสถานะเป็นรัฐตามนัยแห่งความเป็นรัฐหรือไม่ หรือกรณีการสถาปนาเขตปกครองตนเอง “โรจาวา” ซึ่งเป็นพื้นที่ครอบครองของชาวเคิร์ดทางภาคเหนือและตะวันออกในประเทศซีเรีย โดยชาวเคิร์ดได้กล่าวอ้างถึงอธิปไตยเหนือดินแดนอย่างสมบูรณ์และไม่ได้สนใจต่อการประณามใด ๆ ที่มาจากประชาคมโลก เนื่องจากยังไม่มีรัฐเอกราชใดจากภายนอกให้สัตยาบันในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อรับรองการจัดตั้งดินแดนแห่งนี้ขึ้นมาในรัฐอธิปไตยของซีเรีย (Allsopp & Van Wilgenburg, 2019, p. 91)

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของรัฐ ประกอบไปด้วย ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย หากขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งสภาพของความเป็นรัฐย่อมไม่สมบูรณ์ เห็นได้ชัดว่า การลงนามร่วมกันของนานาชาติใน “อนุสัญญากรุงมอนเตวิเดโอว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ” ถือเป็น การสร้างหลักการที่มีความสำคัญให้กับสภาพของรัฐ ซึ่งต้องได้รับการยอมรับร่วมกันอย่างเป็นทางการในทางสากล แม้มาก่อนหน้านี้จะมีการลงนามใน “สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย” โดยถือเป็นจุดเริ่มต้นของ “รัฐชาติ” แล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงไม่มีการกำหนดองค์ประกอบของรัฐอย่างเป็นทางการ ทำให้ “อนุสัญญากรุงมอนเตวิเดโอว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ” กลายเป็นการสร้างมาตรฐานสากลของความเป็นรัฐขึ้นมาภายใต้การยอมรับจากนานาชาติอย่างเป็นทางการ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อกำเนิดของรัฐ

นักวิชาการต่างพยายามอธิบายการก่อกำเนิดของรัฐออกมาหลากหลายแนวทาง โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงผลการศึกษาจากแนวคิดที่ปรากฏของสำนักคิดต่าง ๆ และได้สร้างแบบแผนรูปแบบของรัฐออกมาเป็นทฤษฎีที่มีมุมมองแตกต่างกันออกไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (Coulter, 1994, pp. 27-33)

1) **ทฤษฎีเทวสิทธิ์ (Divine Theory) “รัฐ”** ตามความหมายของทฤษฎีนี้ได้อธิบายว่า ดินแดนต่าง ๆ เกิดขึ้นมาได้ตามความประสงค์ของพระเจ้าด้วยการดลบันดาลและส่งบุคคลในฐานะตัวแทน ซึ่งเป็นมนุษย์ผู้ถูกเลือกมาปกครองอาณาจักรของพระองค์ในโลกมนุษย์ หรือพระเจ้าได้ตั้งใจแต่งตั้งมนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่งที่ได้รับควมไว้วางใจให้เป็นประมุขของรัฐในนามตัวแทนของพระเจ้า ทำให้มนุษย์จะต้องอยู่ในสถานะของผู้ถูกปกครองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นมาของรัฐโดยละม่อม อีกทั้งผู้ถูกปกครองไม่อาจแสดงเงื่อนไขหรือมีข้อโต้แย้งใด ๆ ปฏิเสธอำนาจของรัฐได้ทุกกรณี หากปรากฏว่าบุคคลใดกระทำการฝ่าฝืนหรือปฏิเสธอำนาจที่มาจากรัฐก็เปรียบดั่งการปฏิเสธคำสั่งของพระเจ้าด้วยเช่นเดียวกัน การกำเนิดรัฐตามทฤษฎีนี้มีให้เห็นในทวีปยุโรปช่วงยุคกลาง (Middle Age) ซึ่งผู้คนในยุคดังกล่าวมีความเชื่อและศรัทธาต่อศาสนาเป็นอย่างมาก ส่งผลให้คริสตจักรโรมันคาทอลิกสามารถควบคุมสังคมในฐานะตัวแทนของพระเจ้าได้โดยง่ายด้วยการกล่าวอ้างว่ากรรมเกี่ยวกับโองการจากพระเจ้าอันเป็นการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเหนือดินแดนขององค์กรทางศาสนาที่นำไปสู่การแทรกแซงอำนาจของกษัตริย์ใน “รัฐฆราวาส” (Secular State) นอกจากนี้ กษัตริย์ของดินแดนต่าง ๆ ในทวีปยุโรปก่อนขึ้นครองราชย์ยังต้องให้ความเคารพต่อพระเจ้าและมีความจำเป็นต้องประกอบพิธีกรรมทางศาสนากับประมุขแห่งคริสตจักร หรือที่เรียกว่า “สมเด็จพระสันตปาปา” ณ นครรัฐวาติกัน ทำให้ผู้ปกครองที่ให้การยอมรับอำนาจของศาสนจักร ภายหลังจากได้รับการสถาปนาเป็นกษัตริย์อย่างเป็นทางการแล้ว ผู้ปกครองก็เปรียบดั่งผู้ที่ได้รับศักดิ์และสิทธิ์โดยตรงจากพระเจ้า ถือว่าพระองค์ทรงยินยอมให้ผู้ปกครองคนนั้นเป็นตัวแทนของพระเจ้าในมนุษย์โลกโดยสมบูรณ์ หากพิจารณาแนวคิดดังกล่าวข้ามพากมาทางฝั่งดินแดนตะวันออกความเชื่อตามทฤษฎีนี้ยังสอดคล้องกับการกำเนิดรัฐของประเทศญี่ปุ่นที่มีความเชื่อว่าองค์จักรพรรดิสืบเชื้อสายโดยตรงมาจากพระอาทิตย์ โดยถือเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ตามคติความเชื่อของชาวอาทิตย์อุทัย รวมถึงในกรณีประเทศจีนยุคโบราณที่มีความเชื่อว่ากษัตริย์ หรือที่เรียกว่า “ฮ่องเต้” หรือ “หวงตี้” เป็นโอรสแห่งสวรรค์ที่ลงมาปกครองโลกมนุษย์ โดยได้รับคำสั่งจากเทพเจ้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์เหนือสรรพสิ่ง เพื่อจุดจากสวรรค์ลงมายังโลกมนุษย์ด้วยการต้องทำหน้าที่แบกรับภารกิจอันใหญ่หลวงในการปกครองดินแดนที่กว้างใหญ่ไพศาลและยังต้องคอยควบคุมสังคมให้อยู่ภายใต้ความผาสุกสงบเรียบร้อยสืบไป

2) **ทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract Theory)** ทฤษฎีนี้อธิบายว่าก่อนที่จะมีรัฐกำเนิดขึ้นมานั้น มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะธรรมชาติ (The State of Nature) มีนักคิดสำคัญที่ได้ให้คำอธิบายในทฤษฎีนี้ได้แก่ จอห์น ล็อก (John Locke) และโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) แต่มุมมองสภาวะธรรมชาติของทั้งสองคนได้อธิบายลักษณะที่มีความแตกต่างกันไป และยังปรากฏถึงแนวคิดของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ

(Jean-Jacques Rousseau) ซึ่งได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้ในอีกมุมมองหนึ่งด้วย โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (บุชมอริ ยีหมะ, 2552, น. 32-33)

จอห์น ล็อก (John Locke) อธิบายว่า อิสรภาพและเสรีภาพของมนุษย์นั้นมืออยู่อย่างพอสมควรอันเป็นสิทธิมูลฐานของมนุษย์นับตั้งแต่เกิดและด้วยความที่มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล ทำให้มนุษย์สามารถตัดสินใจได้ว่าการกระทำใดเป็นสิ่งที่ควรหรือไม่ควรทำ จึงไม่มีความจำเป็นต้องบีบบังคับมนุษย์ในการกระทำต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติจึงมีความสุขพอสมควรตามอัตภาพ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นทั้งทางร่างกายและทรัพย์สินจากสิ่งที่ได้ลงมือลงแรงไปจากการทำงานก่อนที่จะเกิดรัฐขึ้นมา แต่ทว่าความสุขในสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ไม่อาจจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกันได้ อันมีสาเหตุมาจากมนุษย์แต่ละคนจะพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ ทำให้ผู้ที่มีความอ่อนแอในสังคมจะถูกผู้ที่มีความแข็งแกร่งมากกว่ารังแกอยู่เสมอ จึงนำไปสู่การที่มนุษย์พร้อมใจกันทำข้อตกลงร่วมกันผ่าน “สัญญาประชาคม” ก่อร่างสร้างรัฐขึ้นมา เพื่อให้มีบุคคลหรือคณะบุคคลก้าวเข้ามาเป็นผู้นำ โดยถืออำนาจสูงสุดในการทำหน้าที่ดูแลปกป้อง รักษาระเบียบ กฎเกณฑ์ และความสงบเรียบร้อยในฐานะของรัฐ ทั้งนี้ “สัญญาประชาคม” ที่มอบให้แก่บุคคลหรือคณะบุคคลจะทำหน้าที่เป็นกรรมการกลางเพียงเท่านั้น โดยมีอำนาจเพียงชั่วคราวไม่อาจใช้อำนาจได้อย่างถาวร หากปรากฏว่าบุคคลหรือคณะบุคคลละเมิดหรือกระทำการในลักษณะที่ส่งผลร้ายต่อ “สัญญาประชาคม” ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงนั้น ก็สามารถเรียกคืนอำนาจจากผู้ปกครองกลับคืนมาและทำการมอบ “สัญญาประชาคม” ให้กับบุคคลหรือคณะบุคคลใหม่เข้ามาทำหน้าที่แทนตามความเหมาะสมได้

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) อธิบายว่า สภาวะธรรมชาติไม่แตกต่างจากสภาวะสงคราม มนุษย์มีความป่าเถื่อนตามสัญชาตญาณมุ่งทำร้ายร่างกายแย่งชิงทรัพย์สินระหว่างกัน ทำให้ผู้คนในสังคมต่างเห็นพ้องว่าจำเป็นต้องมีการทำ “สัญญาประชาคม” ขึ้นมา เพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากสภาวะอันเลวร้ายป่าเถื่อนที่เผชิญมา โดยการมอบอำนาจให้แก่บุคคลหรือคณะบุคคลทำหน้าที่จัดระเบียบสังคม ไม่ให้เกิดการแย่งชิงทำร้ายซึ่งกันและกันอย่างที่ผ่านมา ทั้งนี้ “สัญญาประชาคม” ที่มอบให้แก่บุคคลหรือคณะบุคคลต้องเป็นการมอบอำนาจอย่างสมบูรณ์เด็ดขาด ประชาชนจะเรียกคืนอำนาจดังกล่าวกลับมาแล้วมอบให้กับบุคคลหรือคณะบุคคลใหม่ไม่ได้ เพราะเป็นการล้มล้างอำนาจบุคคลหรือคณะบุคคลเดิมที่ไม่เป็นไปตาม “สัญญาประชาคม” หรือข้อตกลงที่ได้ร่วมกันจัดทำเอาไว้ตั้งแต่แรก ฉะนั้น แนวคิดสภาวะธรรมชาติของฮอบส์ จึงเชื่อในความสมบูรณ์ของอำนาจที่มอบให้กับองค์อธิปัตย์ ซึ่งแนวคิดนี้สนับสนุนพระราชอำนาจของกษัตริย์อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ด้วยการสะท้อนออกมาในงานเขียนหนังสือชื่อเรื่อง “The Leviathan”

ฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) อธิบายว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับการมีสิทธิเสรีภาพ ความเป็นอิสระ การดำรงชีวิตที่เรียบง่าย และอยู่อย่างสันโดษ แต่ทว่าเมื่อมนุษย์ได้ร่วมตัวกันเป็นสังคมได้ทำให้วิวัฒนาการพ้นจากสภาวะบริสุทธิ์เข้าสู่สภาวะเสื่อมทรามนำไปสู่การทำลายเสรีภาพทางการเมืองด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางภูมิศาสตร์ของสถานที่อยู่อาศัย จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น

สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย วัฒนธรรมที่หล่อหลอมตัวตนของปัจเจกบุคคล เศรษฐกิจการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า และรูปแบบการเมืองการปกครองที่แตกต่างกันไป (สรรรภัทร พัฒโร, 2543) เสรีภาพจึงเป็น สิทธิทางธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่สามารถแยกออกจากการใช้ชีวิตได้ เสรีภาพเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนา กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2538: 326) มนุษย์จึงมีความจำเป็นต้องดำรงอยู่กับหลักการของเหตุผลและความยุติธรรม เพราะมนุษย์เมื่อได้รวมตัวกันเป็นสังคมแล้วจะกลับไปสู่สภาวะธรรมชาติหรือวิถีชีวิตในป่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ อีกต่อไป กล่าวคือ มนุษย์จำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรม เพื่อไม่ให้สังคมเกิดความขัดแย้งหรือวุ่นวาย โดยต้องมีการจัดตั้งองค์กรทางสังคมการเมืองขึ้นมาภายใต้เงื่อนไข “สัญญาประชาคม” ที่มุ่งเน้นถึงอำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงควรมีสิทธิในการเลือกผู้นำของกลุ่มตนให้เข้ามาทำหน้าที่ในองค์กรการเมืองที่เกิดขึ้น ฉะนั้นแล้ว การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงมีความขัดแย้งกันโดยตรงกับ “สัญญาประชาคม” สอดคล้องกับมุมมองของ จอห์น ล็อก (John Locke) ที่ให้ความสำคัญกับเจ้าของอำนาจอธิปไตย นั่นคือ ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดของฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) ได้มีส่วนสำคัญต่อการลุกฮือของประชาชนชาวฝรั่งเศสในการปฏิวัติโค่นล้มระบอบกษัตริย์ที่ดำรงมาอย่างยาวนาน ในปี ค.ศ. 1789 อีกด้วย (ศุภชัย ศุภผล, 2556, น. 171)

3) ทฤษฎีกำลังอำนาจ (Force Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่า ในสภาวะที่มนุษย์ยังไม่ได้ก่อตั้งรัฐขึ้นมา บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีกำลังอำนาจทางการทหารการรบที่เหนือกว่าจะทำการรุกรานพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อแย่งชิงผลประโยชน์มาเป็นของตนและก่อให้เกิดการขยายดินแดนพัฒนาไปสู่การสถาปนารัฐขึ้นมาในท้ายที่สุด โดยผู้ปกครองจะทำหน้าที่วางระเบียบ กฎเกณฑ์ ให้ผู้คนในสังคมต้องปฏิบัติตามแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่จะได้จากผู้อยู่ภายใต้อำนาจหรือประชาชน ต่อมาเมื่อสังคมมีการพัฒนากลายเป็นรัฐสมัยใหม่ผลประโยชน์ที่มอบให้แก่ผู้มีอำนาจได้ถูกเปลี่ยนรูปแบบจากการมอบสิ่งของบรรณาการหรือส่วยในอดีตแปรเปลี่ยนสภาพกลายเป็นการเสียภาษีอากรที่มอบให้แก่รัฐแทนในปัจจุบัน ดังนั้น ความเป็นรัฐเกิดขึ้นมาจากกำลังอำนาจและถูกใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาภาวะระเบียบภายในสังคม เพื่อเป็นการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกที่อาจกระทบต่อผู้มีอำนาจได้ (Moten & Islam, 2006, p. 69)

4) ทฤษฎีธรรมชาติ (Natural Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่า “รัฐ” เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติด้วยความที่มนุษย์รู้สึกตามสัญชาตญาณในความจำเป็นที่จะต้องรวมตัวกันและมอบหมายให้บุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้มีอำนาจในการปกครอง โดยนักคิดที่มีชื่อเสียงคือ มองเกสตีเออ มีทศนะเห็นพ้องกับอริสโตเติล นักคิดกรีกโบราณว่า รัฐเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เพื่อตอบสนองความต้องการอันหลากหลายของมนุษย์ การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระยะแรกจะเป็นในลักษณะการอยู่ตามอัธยาศัยเพียงลำพังไม่รู้จักรัฐ ไม่มีกฎหมาย เพราะไม่มีการเบียดเบียนแย่งชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกันเป็นผลมาจากสัญชาตญาณของมนุษย์ในช่วงแรกยังมีนิสัยลาดก๊วไม่กล้ารุกรานหรือสร้างความก้าวร้าวต่อบุคคลอื่น ทำให้ในช่วงเวลานั้นสังคมจึงมีลักษณะสภาวะสันติภาพ ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความต้องการเพิ่มมากขึ้น โดยแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองต่อ

ความต้องการของตนอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและมนุษย์ได้พัฒนาการเข้ามารวมกลุ่มเป็นสังคม จึงต้องสร้างกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนขึ้นมาบังคับใช้แก่บุคคลอันเป็นการป้องกันการแย่งชิงผลประโยชน์และทำร้ายซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงเกิดขึ้นมาจากการที่มนุษย์พร้อมใจกันรวมตัวเป็นสังคมขนาดใหญ่และแต่งตั้งผู้ปกครองขึ้นมาทำหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมายที่กลายเป็นกฎเกณฑ์บังคับใช้ต่อทุกคนภายในรัฐ เพื่อให้เกิดความผาสุกขึ้นในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม (บูฆอรียีหมะ, 2552, น. 34)

สรุปได้ว่า การกำเนิดของรัฐประกอบไปด้วยหลากหลายแนวคิดทฤษฎีดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจากข้อมูลที่ปรากฏเกิดขึ้นจากฐานคติความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของแต่ละยุคสมัย ทำให้จะฟันธงไปเสียทีเดียวว่ารัฐเกิดขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งนั้น ยังคงเป็นเรื่องที่ต้องนำมาถกเถียงและอภิปรายกันต่อไป แต่ทว่าแนวคิดทฤษฎีที่น่าสนใจและกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการศึกษา “รัฐชาติสมัยใหม่” ย่อมหนีไม่พ้น “ทฤษฎีสัญญาประชาคม” ที่มีรากฐานมาจากแนวคิดของนักวิชาการสำคัญ คือ จอห์น ล็อก, โทมัส ฮอบส์ และฌอง ฌาคส์ รูสโซ แม้ว่าจะมีข้อแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในประเด็นการนิยามความหมาย แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวคิดของทั้งสามคนได้กลายเป็นทฤษฎีที่ส่งผลต่อแนวทางการปฏิวัติและก่อกำเนิดรัฐชาติของหลายพื้นที่ เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่มีเหตุผลและยังปรากฏถึงนัยสำคัญที่ส่งผลต่อแนวทางการศึกษารัฐชาติสมัยใหม่มากที่สุด ตลอดจนยังสามารถนำไปวิเคราะห์ถึงสังคมอนาธิปไตยที่เกิดขึ้นหลายพื้นที่ในปัจจุบันได้อีกด้วย

พัฒนาการของความเป็นรัฐ

การศึกษาพัฒนาการของรัฐมีความจำเป็นต้องมุ่งพิจารณาถึงความเป็นรัฐของโลกตะวันตกในทวีปยุโรปเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีนักคิดนักวิชาการที่มีชื่อเสียงและพัฒนาบุกเบิกแนวคิดใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังมีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรส่งต่อองค์ความรู้ผ่านกระบวนการคิดต่อยอดทางวิชาการมาอย่างยาวนาน ทำให้สามารถทราบพัฒนาการของความเป็นรัฐได้อย่างเป็นระบบและยังส่งผลต่ออิทธิพลในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในยุคปัจจุบัน โดยแบ่งยุคต่าง ๆ ออกมาได้ดังนี้ (บูฆอรียีหมะ, 2552, น. 34-41)

1) **รัฐยุคโบราณ** การรวมตัวกันของมนุษย์ในอดีตเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม อาณาจักร และรัฐ ซึ่งเป็นพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ในการรวมตัวกัน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความจำเป็นต้องรวมตัวกัน เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้รัฐยุคโบราณมีพัฒนาการผ่านมาก่อนข้างยาวนาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (Coulter, 1994, pp. 33-38)

1.1) **ยุครัฐชนเผ่า (Tribal State)** การรวมตัวในระยะแรกเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ได้เข้ามา มีปฏิสัมพันธ์กันในระดับสถาบันครอบครัว ซึ่งถือเป็นเป็นการรวมตัวที่มีขนาดเล็กที่สุดในสังคม ส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยญาติพี่น้องในวงศ์ตระกูลเดียวกันที่มีความผูกพันเชิงลึกทางสายโลหิต ต่อมาเมื่อครอบครัวขยายตัวเพิ่มมากขึ้น จึงมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครอบครัวที่แตกต่างกัน บางครั้งอาจจะมี ความใกล้ชิดในลักษณะสายโลหิตเดียวกันหรือต่างสายโลหิต โดยอยู่ในพื้นที่อาณาบริเวณเดียวกันหรือข้างเคียงกันจนเกิดการรวมตัวเป็นชุมชนที่มีการขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้นและกลายเป็นชนเผ่า ท้ายที่สุดความสัมพันธ์ในลักษณะเครือ

ญาติทางสายโลหิตก็ได้เจือจางไปกลายเป็นความรู้สึกร่วมในลักษณะของความ เป็นกลุ่มคนหรือเผ่าพันธุ์เดียวกัน ทดแทน เมื่อผู้คนเพิ่มมากขึ้นก็จำเป็นต้องมีการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมา เพื่อให้เป็นมาตรฐานกลางภายในชนเผ่า อันเป็นลักษณะของการจัดระเบียบสังคมและลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกระทบกระทั่งระหว่างกัน ของผู้คน โดยสร้างกระบวนการต่าง ๆ ขึ้นมารองรับสังคม ได้แก่ การเลือกหัวหน้าชนเผ่าขึ้นมาดูแลควบคุม สังคม การสร้างขนบธรรมเนียมประเพณีที่นำไปสู่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่า หรือการสร้าง ความเชื่อ พื้นฐานทางจิตวิญญาณที่เป็นเอกภาพขึ้นมา เพื่อทำให้เกิดความศรัทธาร่วมกันในสังคม เป็นต้น

1.2) ยุคนครรัฐ (City-State) การรวมตัวกันเป็นนครรัฐต้องพิจารณาถึง “นครรัฐกรีก”

เนื่องจากได้มีการจัดบันทึกลักษณะของนครรัฐไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่เป็นรูปธรรม นครรัฐในอดีตจะมีขนาดเล็กกระจายตัวอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่ในยุคนั้นนครรัฐมักนิยมตั้งตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่บนเนินเขาสูงชันขึ้นไปจากที่ราบ เนื่องจากปรากฏถึงเทือกเขาอันสลับซับซ้อนเป็นจำนวนมาก ทำให้การติดต่อกันระหว่าง นครรัฐต่าง ๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก สาเหตุมาจากลักษณะการคมนาคมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง ไปมาหาสู่ระหว่างกัน แต่ก็มีข้อดีในเรื่องของความสันโดษที่ส่งผลทำให้นครรัฐกรีกสามารถพัฒนาระบบภายใน สังคมของตนได้ง่าย และยังมีความเป็นอิสระไม่ถูกรอบงำทางแนวคิดจากนครรัฐอื่น ๆ ก่อให้เกิดความเจริญ ทางด้านอารยธรรมในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก กอปรกับนครรัฐกรีกยังมีพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลเป็นผลดีต่อ ชาวกรีกในการเดินเรือติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างนครรัฐและอาณาจักรต่าง ๆ โดยรอบได้อย่างสะดวก นำไปสู่ ความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าและการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความมั่นคงให้แก่ ดินแดนของตน นครรัฐในยุคนี้นี้มีรูปแบบการปกครอง 3 รูปแบบ คือ ราชาธิปไตย (Monarchy) คณาธิปไตย (Oligarchy) และประชาธิปไตย (Democracy) โดยนครรัฐที่มีขนาดใหญ่สุดจะเป็นนครรัฐเอเธนส์ ซึ่งมีพื้นที่ อาณาเขตกว้างใหญ่และยังเป็นต้นแบบของการปกครองรูปแบบประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ที่ได้กลายเป็นต้นแบบพัฒนาการทางการเมืองในยุคปัจจุบันอีกด้วย ถึงกระนั้น ความยิ่งใหญ่ของนครรัฐโบราณ ก็ถึงคราวต้องสิ้นสุดลงด้วยน้ำมือของชาวโรมันที่ใช้แสนยานุภาพทางการทหารที่เหนือกว่าเข้ามารุกรานจนนคร รัฐกรีกโบราณต้องล่มสลายไปในท้ายที่สุด

1.3) ยุคจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) จักรวรรดิโรมันในยุคก่อนหน้านี้เป็นนครรัฐเล็ก

เช่นเดียวกับกับนครรัฐอื่น ๆ ของชาวกรีก แต่ทว่าได้มีการขยายดินแดนด้วยการทำสงครามรุกรานดินแดนอื่น ๆ ทำให้โรมันมีอาณาเขตพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลและมีประชากรเพิ่มมากขึ้น กลายเป็นข้อได้เปรียบทางด้าน กำลังทหารที่สามารถรุกรานนครรัฐต่าง ๆ และนำไปสู่การเอาชนะชนะเหนือดินแดนคู่แข่งสงครามได้อย่างง่ายดาย โรมันจึงกลายเป็นจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่เหนือนครรัฐทั้งปวง เมื่อเกิดจักรวรรดิขนาดใหญ่ก็ได้มีการคิดค้นรูปแบบ การปกครองขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทของอาณาจักรทดแทนรูปแบบนครรัฐเดิมที่ใช้ได้เพียงการ ปกครองดินแดนขนาดเล็ก โดยมีการจัดทำประมวลกฎหมายโรมันขึ้นมาบังคับใช้ทั่วจักรวรรดิและถือเป็น ประมวลกฎหมายฉบับแรกของโลกที่มีอิทธิพลต่อประมวลกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ที่มีการบังคับใช้ในยุค ปัจจุบันอีกด้วย เป็นที่ชัดเจนว่า จักรวรรดิโรมันสามารถขยายอาณาเขตออกไปได้อย่างกว้างขวางครอบคลุม พื้นที่ดินแดนส่วนใหญ่ในทวีปยุโรปตะวันตก ทำให้ดินแดนต่าง ๆ ต้องยินยอมทำสนธิสัญญาโรมัน (Pax

Romana) ที่บังคับให้ทวีปยุโรปในยุคนั้น จำเป็นต้องตกอยู่ภายใต้ประมุขกฎหมายเดียวกันอย่างเป็นทางการ มีการใช้เงินตราสกุลเดียวกัน มีการใช้ภาษาเดียวกัน นั่นคือ “ภาษาละติน” ที่ได้กลายเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร และมีความเชื่อทางศาสนาเหมือนกันด้วยการนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก อย่างไรก็ตามจักรวรรดิโรมันอันยิ่งใหญ่เริ่มเสื่อมอำนาจลงมา ประมาณปี ค.ศ. 500 จากปัจจัยภายในประเด็นการจัดเก็บภาษีในอัตราสูง สังคมโรมันที่เริ่มเสื่อมทราม การใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยของจักรพรรดิ ความเลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจนประชาชนเริ่มลดความสนใจในการปกครองรูปแบบจักรวรรดิที่มีศูนย์กลางอำนาจรวมอยู่ที่กรุงโรมเพียงแห่งเดียว ส่วนปัจจัยภายนอกมาจากการรุกรานของเผ่าอนารยชนเยอรมันที่สามารถโจมตีกรุงโรมจนแตกพ่าย ในปี ค.ศ. 476 (สากล พรหมสถิต, 2560, น. 13)

1.4) ยุคกลางหรือยุคฟิวคัล (Feudal State) การล่มสลายของจักรวรรดิโรมันส่งผลต่ออิทธิพลทางอำนาจของบรรดาขุนศึกหรือขุนนาง ก่อให้เกิดการสร้างอิทธิพลเหนือดินแดนด้วยการจับจองที่ดินเป็นของตนเอง สร้างกำแพงป้อมปราการประตูหอรบ เพื่อคุ้มกันตนเองจากผู้รุกรานภายนอกและบังคับให้ประชาชนภายในพื้นที่ต้องตกเป็นทาสติดที่ดินตามพันธสัญญา โดยบังคับให้ประชาชนสร้างผลผลิตทางการเกษตรภายในพื้นที่ตามขอบเขตที่ดินครอบครองและจัดสรรกันระหว่างขุนนางกลุ่มต่าง ๆ แลกเปลี่ยนกับการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินส่วนบุคคล เรียกระบบนี้ว่า “เศรษฐกิจแบบแมนเนอร์” หรือ “เศรษฐกิจแบบเลี้ยงชีพ” (Manorial System) ต่อมาบรรดาขุนนางต่าง ๆ ได้รวมตัวกัน พร้อมกับเลือกผู้นำสูงสุดในหมู่ตนเพื่อก้าวขึ้นมาเป็นหัวหน้าในการควบคุมดูแลจัดสรรผลประโยชน์ของขุนนางให้เกิดความลงตัว ถือเป็นระบบควบคุมสังคมอีกหนึ่งขั้นที่ช่วยสร้างเสถียรภาพทางการปกครอง โดยขุนนางเจ้าที่ดินก็ตอบแทนหัวหน้าเหล่าขุนนาง หรือที่เรียกว่า “กษัตริย์” ในรูปแบบผลผลิตทางการเกษตรและสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ที่ได้มาจากประชาชนบางส่วนมอบให้กับกษัตริย์เป็นการตอบแทน เรียกว่า “ระบบศักดินาสวามิภักดิ์”

รัฐยุคกลางหรือยุคฟิวคัล มีโครงสร้างการปกครองเป็นรูปแบบปิรามิดไล่เรียงจากชนชั้นที่อยู่ด้านบนยอดแหลมลดหลั่นลงมา คือ กษัตริย์ (Lord) บรรดาขุนนางศักดินาชั้นสูงหรือขุนนางเจ้าของที่ดิน (Suzerain) เสรีชน (Villain) ทาสติดที่ดิน (Serf) และพระหรือนักบวช ข้อสังเกตเกี่ยวกับชนชั้นที่น่าสนใจคือ บุตรหลานของเหล่าขุนนางที่เป็นผู้ชายทุกคนจะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมให้รู้จัก “ศาสตร์ของอัศวิน” เมื่อเด็กเหล่านี้ผ่านการเรียนรู้จนเข้าสู่วัยที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็จะได้รับมอบชุดเกราะนำมาสวมใส่ พร้อมกับได้รับการแต่งตั้งเป็น “อัศวิน” (Knight) (อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์, 2549-2550, น. 9) นอกจากนี้ ยังปรากฏศูนย์กลางความเชื่อความศรัทธาที่ครอบงำระบบฟิวคัลอีกหนึ่งขั้น นั่นคือ “คริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิก” ปรากฏสถานที่ตั้ง นครรัฐวาติกัน ภายใต้การนำของ “องค์สันตะปาปา” ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ผู้คนเชื่อถือว่าสามารถสื่อสารกับพระเจ้าได้ ทำให้มีอิทธิพลต่อรูปแบบการปกครองในยุคกลางเป็นอย่างมาก พิจารณาได้จากการสถาปนาศักดินาในดินแดนต่าง ๆ จำเป็นต้องผ่านพิธีกรรมของคริสตจักรก่อน จึงจะมีความสมบูรณ์และชอบธรรมในการปกครองอาณาจักรของตน ข้อสังเกตสำคัญในยุคนี้ ก็คือ ถึงแม้ว่าตามรูปแบบการปกครองผู้มีอำนาจสูงสุดจะเป็นกษัตริย์ แต่แท้จริงแล้วนั้น อำนาจไม่ได้อยู่ที่กษัตริย์เพียงผู้เดียว โดยอำนาจกลับถูกกระจายไปยังเหล่าบรรดาขุนนางเสียมากกว่า กษัตริย์ยังต้องคอยฟังฟังขุนนางในรูปของการจัดสรรผลประโยชน์ เพราะ

ยังคงไม่มีกฎหมายจัดเก็บภาษีจากส่วนกลางให้ถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน (สากล พรหมสถิต, 2560, น. 13-14)

2) **รัฐชาติสมัยใหม่ (Nation-State)** เกิดขึ้นครั้งแรกในทวีปยุโรปภายหลังจากสิ้นสุดยุคกลาง ก่อตัวขึ้นมานับจากปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ด้วยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงจากการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ การปฏิวัติอุตสาหกรรม และการปฏิรูปศาสนา ปัจจัยดังกล่าวได้สร้างผลกระทบเชิงบวกในแง่ของการพัฒนาองค์ความรู้ดั้งเดิมในยุคกรีกและโรมันให้สามารถกลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้อีกครั้งหนึ่ง จนกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ทรงคุณค่าด้วยการตั้งคำถามต่อความเชื่อความศรัทธาและอำนาจนิยมแบบเก่าในยุคกลาง ทำให้อำนาจของคริสตจักรถูกลดทอนอิทธิพลลงเป็นอย่างมาก เพราะผู้คนต่างตีความศาสนาในแนวทางใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดนิยายแยกย่อยอีกมากมายตามมาในภายหลัง ตลอดจนการสร้างผลผลิตทางการค้าที่มีประสิทธิภาพและระบบจัดเก็บภาษีอากรการค้าโดยรัฐ ทำให้รัฐไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงผลประโยชน์หรือรายได้จากบรรดาขุนนางอีกต่อไป กษัตริย์จึงมีพระราชอำนาจเพิ่มมากขึ้น โดยที่ไม่ต้องต่อรองอำนาจกับบรรดาขุนนาง และสามารถรวมศูนย์กลางอำนาจไว้ที่องค์กษัตริย์ได้โดยตรง ยุคนี้รัฐได้กลายเป็น “รัฐสมบูรณ์อำนาจอธิปไตย” อย่างสมบูรณ์ (อนุสรณ์ ลิมมณี, 2542, น. 16-21)

3) **รัฐยุคโลกาภิวัตน์** โลกในปัจจุบันสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลได้หลากหลายมิติ และมีความรวดเร็วฉับไวด้วยความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ก่อให้เกิดการแผ่อิทธิพลข้ามพรมแดนจากรัฐชาติหนึ่งไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างสะดวกทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (Held, McGrew, Goldblatt & Perraton, 2000, p. 54) สามารถแบ่งมุมมองอิทธิพลของรัฐที่ส่งผลต่อโลกาภิวัตน์ออกได้ 2 มุมมอง ดังนี้ (บุษอริ ยีหมะ, 2552, น. 39-41)

มุมมองแรก โลกาภิวัตน์เป็นภัยคุกคามต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ ในปัจจุบันอำนาจของรัฐมีลักษณะเสื่อมถอย เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ ได้มีการกระทำข้ามพรมแดนค่อนข้างมาก ทำให้รัฐไม่สามารถควบคุมกิจกรรมที่เกิดขึ้นผ่านช่องทางเทคโนโลยีสารสนเทศยุคใหม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตรา การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ส่งผลต่อการควบคุมระบบเศรษฐกิจโดยรัฐ และยิ่งนำไปสู่กระแสบริโภคนิยมอย่างชาตินิยมตะวันตกจนวิถีชีวิตของคนในชนบทได้เสื่อมสลายไป นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั่วโลก (Pierre & Peter: 2000, p. 165) และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) ภายในรัฐ อาทิเช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรชาวบ้าน หอการค้า สมาคมธุรกิจ เป็นต้น สำหรับในส่วนของภายนอกรัฐจะมีลักษณะเป็นองค์การระหว่างประเทศ อาทิเช่น องค์การสหประชาชาติ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ เป็นต้น (Grigsby, 2005, pp. 53-60)

มุมมองที่สอง โลกาภิวัตน์เป็นพลังท้าทายต่อรัฐที่สามารถปรับตัวและรับมือได้ หากย้อนพิจารณาในอดีตจะพบว่า รัฐมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาอย่างเป็นพลวัตจนกระทั่งในยุคปัจจุบันที่เข้าสู่กระแสการปกครองรูปแบบประชาธิปไตย รัฐจึงมีลักษณะของการปรับเปลี่ยนบทบาท อำนาจหน้าที่ และระบบการบริหารราชการให้สอดคล้องกับสภาพสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็วอยู่เสมอ กล่าวคือ รัฐ

ไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ จากพลวัตของสังคม แต่ปรับเปลี่ยนบทบาทและภารกิจที่กระทำใหม่ให้มีความเหมาะสมกับยุคโลกาภิวัตน์ โดยรัฐยังคงมีอำนาจควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสังคมได้ดั้งเดิม ถือเป็นสิ่งที่มีความท้าทายต่อการบริหารงานของรัฐเป็นอย่างมาก (Pierre & Peter, 2000, p. 165)

รูปแบบของรัฐ

การกำหนดรูปแบบรัฐจะถูกแบ่งออกเป็น 2 เกณฑ์ แบ่งเป็นการใช้เกณฑ์อำนาจการปกครองและการใช้เกณฑ์ประมุขของรัฐ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (ไพโรจน์ ชัยนาม, 2524, น. 312 และชาญชัย แสวงศักดิ์, 2560, น. 43-48)

1) เกณฑ์อำนาจการปกครอง แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1.1) รัฐเดี่ยว (Unitary State) หมายถึง รัฐที่มีศูนย์กลางอำนาจรวมอยู่ที่รัฐบาลเดียว โดยอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอกจะถูกใช้ผ่านสถาบันทางการเมืองของรัฐนั้น ประชาชนจะอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับเดียวกันอย่างเป็นเอกภาพและไม่ถูกแทรกแซงอำนาจอธิปไตยจากภายนอกได้

1.2) รัฐรวม (Composite State) หมายถึง รัฐที่มีการรวมตัวกันตั้งแต่ 2 รัฐขึ้นไป โดยรัฐเหล่านั้นตัดสินใจรวมตัวกันจัดตั้งรัฐบาลกลางที่เป็นเอกเทศเพียงรัฐบาลเดียว ด้วยเหตุผลการป้องกันภัยคุกคามจากรัฐภายนอกหรือสร้างความได้เปรียบทางเศรษฐกิจร่วมกัน รัฐรวมจึงมีรัฐบาล 2 ระดับ คือ รัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น โดยรัฐบาลกลางไม่สามารถก้าวท้าวการบริหารงานของรัฐบาลท้องถิ่นได้ ทำได้เพียงใช้อำนาจหน้าที่เฉพาะภารกิจในภาพรวมของประเทศเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการทหารป้องกันประเทศ การบริหารเงินการคลังเศรษฐกิจของชาติ รวมถึงการเจริญสัมพันธไมตรีและงานด้านการต่างประเทศ เป็นต้น (Roskin, Cord, Medeiros and Jones, 1997, pp. 243-253) โดยรัฐรวมสามารถแบ่งออกมาได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1.2.1) สมาพันธรัฐ (Confederation State) เป็นการรวมตัวของรัฐในลักษณะสมาคม เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ อำนาจอธิปไตยของรัฐแต่ละแห่งยังคงแยกออกจากกันอย่างเป็นเอกเทศ พิจารณาได้จากกรณีการรวมตัวกันของอดีตอาณานิคมของประเทศอังกฤษในดินแดนอเมริกา จำนวน 13 แห่ง โดยได้รวมตัวกันเป็น “สมาพันธรัฐอเมริกา” เพื่อต่อต้านการปกครองของประเทศเจ้าอาณานิคมก่อนแยกตัวออกมาจัดตั้งเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันรูปแบบสมาพันธรัฐไม่ปรากฏถึงการรวมตัวในลักษณะนี้แล้ว มีเพียงการรวมตัวของรัฐในรูปแบบสมาคมระหว่างประเทศเท่านั้น เช่น ประชาคมอาเซียน สหภาพยุโรป องค์การสหประชาชาติ เป็นต้น

1.2.2) สหพันธรัฐ (Federation State) เป็นการรวมตัวกันของรัฐตั้งแต่ 2 รัฐขึ้นไป กลายเป็นรัฐที่ทับซ้อนกัน หรือที่เรียกว่า “มลรัฐ” โดยรัฐแต่ละแห่งที่รวมตัวกันต้องสละอำนาจอธิปไตยบางส่วนให้แก่สหพันธรัฐ เพื่อให้ทำหน้าที่บริหารจัดการภาพรวมของประเทศในลักษณะการเจริญสัมพันธไมตรี การปกป้องมาตุภูมิจากการรุกรานของศัตรู และการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจในภาพรวมของรัฐ ทั้งนี้ รัฐแต่ละแห่งจะมีรัฐธรรมนูญเป็นของตนเองและสหพันธรัฐก็มีรัฐธรรมนูญกลางอีกชั้นหนึ่งด้วย ซึ่งถือเป็น

กฎหมายสูงสุดของประเทศ ยกตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน สหพันธ์รัฐรัสเซีย เป็นต้น

2) เกณฑ์ประมุขของรัฐ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

2.1) ราชาอาณาจักร (Kingdom) เป็นการปกครองรัฐรูปแบบที่มีประมุขเป็นกษัตริย์ ในปัจจุบันมีทั้งกษัตริย์ที่อยู่ในการปกครองรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และรูปแบบประชาธิปไตย ยกตัวอย่างเช่น ประเทศไทย บรูไน ภูฏาน ซาอุดีอาระเบีย อังกฤษ สเปน สวีเดน นอร์เวย์ เป็นต้น

2.2) สาธารณรัฐ (Republic) เป็นรัฐที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของรัฐโดยตำแหน่ง ส่วนใหญ่ประธานาธิบดีมีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนภายในรัฐ ทั้งนี้ สาธารณรัฐส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นภายหลังจากที่ประเทศเจ้าอาณานิคมได้คืนอิสรภาพหรือเอกราชให้แก่รัฐนั้น ๆ หรือบางกรณีเกิดขึ้นจากการยกเลิกระบอบกษัตริย์ด้วยการปฏิวัติของประชาชนในหลาย ๆ ประเทศ อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส รัสเซีย และอินเดีย เป็นต้น

“นิติรัฐ” และ “นิติธรรม”

นิติรัฐ เป็นการปกครองที่มุ่งเน้นความเป็นใหญ่ของกฎหมายเหนือสิ่งทั้งปวง แม้ว่ากฎหมายจะถูกตราบัญญัติขึ้นมาบังคับใช้โดยรัฐก็ตาม เพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของรัฐที่กระทำต่อประชาชนในฐานะผู้ใต้ปกครอง ด้วยเหตุนี้ กฎหมายอาจจะมีที่มาจากอำนาจรัฐ แต่ก็ต้องจำกัดอำนาจรัฐไว้อย่างจำกัดด้วย เช่นเดียวกัน (สากล พรหมสถิต, 2560, น. 19) รัฐจึงต้องดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะด้วยการไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วยการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานผ่านบทบัญญัติแห่งกฎหมายไว้อย่างเป็นรูปธรรมและมีสถานะเป็นการทั่วไป (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2549, น. 69) ทั้งนี้ แนวคิดที่ว่าด้วยหลักนิติรัฐเป็นการยอมรับและให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นมูลฐานของประชาชน ถือเป็นหนึ่งในแนวทางที่มุ่งเน้นการประกันการละเมิดปัจเจกบุคคลที่จำเป็นต้องระบุง้อไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ ประกอบไปด้วยสิทธิเสรีภาพ 3 ประการ คือ (วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2540, น. 1-7)

(1) สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลโดยแท้ เป็นสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย เคหสถาน การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล การเดินทาง การเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย และสิทธิเสรีภาพภายในครอบครัว

(2) สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจ เป็นสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพสุจริตชน การประกอบธุรกิจและการทำนิติกรรมธุรกรรมสัญญาต่าง ๆ

(3) สิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การรวมตัวรวมกลุ่มกันเป็นสมาคม การจัดตั้งพรรคการเมือง และการสมัครหรือลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

นอกจากนี้ นิติรัฐยังต้องเป็นหมุดหมายของรัฐที่จำเป็นต้องสร้างคุณลักษณะให้มีลักษณะเด่น โดยประกอบไปด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ (วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2540, น. 1-7 และวิชญ์ เครื่องาม, 2543, น. 73)

(1) **องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาจะต้องชอบด้วยกฎหมาย** การตรากฎหมายขึ้นมาภายในรัฐจำเป็นต้องผ่านกระบวนการของสถาบันนิติบัญญัติ การสั่งให้ประชาชนกระทำการหรือละเว้นการกระทำการใด ๆ ต้องถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดแจ้งตามกรอบของกฎหมาย ด้วยเหตุที่กฎหมายจะต้องมีความศักดิ์สิทธิ์เหนือสิ่งอื่นใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำต่อประชาชนต้องชอบด้วยกฎหมายและไม่กล้าร้ายสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง หรือพนักงานข้าราชการส่วนท้องถิ่น

(2) **ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐต้องถูกกำหนดไว้อย่างเป็นรูปธรรม** ไล่เรียงตั้งแต่อำนาจส่วนบนจากการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ส่วน คือ อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ซึ่งมีความจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตอำนาจให้มีกรอบแนวทางการบังคับใช้ที่สามารถวัดผลได้ ไม่ใช่การกระทำตามอำเภอใจในฐานะของผู้ถืออำนาจตามกฎหมายอยู่ในมือ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะก้าวล่วงเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้น กฎหมายต้องระบุขอบเขตไว้อย่างชัดเจน เพื่อธำรงไว้ซึ่งประโยชน์ส่วนรวมและประโยชน์สาธารณะในภาพรวม

(3) **การควบคุมอำนาจองค์กรนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารของรัฐจำเป็นต้องถูกตรวจสอบถ่วงดุลโดยฝ่ายตุลาการ** ศาลเป็นผู้มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญในการควบคุมฝ่ายบริหารไม่ให้กระทำการเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่และมีความเป็นอิสระในการพิจารณาบรรทัดที่พึงปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิดของสถาบันต่าง ๆ ภายในรัฐ เพื่อเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพที่พึงมีของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นครีที่เจ้าพนักงานกระทำความผิดทางอาญาหรือกระทำการละเมิดทางแพ่งต่อประชาชน

นิติธรรม เป็นหลักการปกครองที่มองว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันในทางกฎหมาย การจะรับโทษทัณฑ์ใดจากการกระทำของตนนั้น จะต้องมิบทบัญญัติของกฎหมายระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นความผิดและมีบทลงโทษกำหนดไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ บุคคลจะต้องได้รับการพิจารณาคดีจากศาลยุติธรรม เพื่อเป็นการประกันสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นครีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชน หรือเอกชนกับรัฐก็ตาม (สากล พรหมสถิต, 2560: 23) แนวคิดที่ว่าด้วยหลักนิติธรรมที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลต้องกล่าวถึงแนวคิดของ Dicey (1915) นักกฎหมายชาวอังกฤษ ซึ่งได้อธิบายสาระสำคัญของหลักนิติธรรม โดยแบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังนี้ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2548, น. 54-55 และณัฐกร วิทิตานนท์, 2557, น. 24-26)

(1) **การลงโทษบุคคลทำได้ในกรณีมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน** ฝ่ายบริหารควรทำหน้าที่ปกครองเพียงอย่างเดียวเป็นหลัก โดยไม่สมควรที่จะมีอำนาจสั่งการลงโทษบุคคลใด ถ้าหากปรากฏว่าการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นไม่มีข้อบัญญัติของกฎหมายระบุไว้อย่างชัดแจ้ง และการลงโทษจำเป็นต้องให้ความเป็นธรรมกับบุคคลด้วยการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามกระบวนการในชั้นศาลยุติธรรมปกติของรัฐเป็นสำคัญ

(2) **บุคคลจะมีสิทธิเหนือกฎหมายไม่ได้** บุคคลไม่อาจจะเป็นผู้มีอำนาจที่ดำรงตำแหน่งใหญ่โตมากนักในสถานะใดก็ตาม การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลธรรมดาต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย

และถูกพิจารณาในศาลยุติธรรมเหมือนกัน ทำให้ Dicey ปฏิเสธการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นมา ทำหน้าที่อีกหนึ่งศาลควบคู่กับศาลยุติธรรม เพราะบรรดาเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบกว่าบุคคลธรรมดา เนื่องด้วยระบบราชการยังเกี่ยวข้องกับระบบอุปถัมภ์อยู่นั่นเอง

(3) สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเกิดจากกฎหมายที่ตราขึ้นมาจากรัฐสภาและกฎหมายประเพณีที่พัฒนาโดยศาล ประชาชนถูกคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานส่วนบุคคลโดยรัฐสภาและศาลไม่ได้ถูกคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญอันมีสาเหตุมาจากประเทศอังกฤษไม่มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ทำให้การประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของคนอังกฤษไม่ได้รับความคุ้มครองตามข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญเหมือนกับประเทศที่รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร

ดังนั้น “หลักนิติรัฐ” กับ “หลักนิติธรรม” แม้จะปรากฏถึงความเห็นที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ทว่าหลักการทั้งสองได้มุ่งเน้นสนับสนุนการปกครองที่ให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์เหนือกว่าสิ่งอื่นใดทั้งปวงในรัฐพิจารณาได้จากการที่เจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน เมื่อกระทำความผิดย่อมมีผลผูกพันตามกฎหมาย ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ อำนาจของรัฐจะมีการกำหนดไว้โดยกรอบของกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรก็ตาม เพื่อเป็นการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนและมุ่งให้เกิดความยุติธรรมต่อทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน

บทสรุป

รัฐ (State) เป็นกลไกทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับหลักการบริหารปกครองพื้นที่อย่างครอบคลุมและเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานให้กับประชาชน ทั้งนี้ รัฐที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองจะต้องประกอบไปด้วย ลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ถ้าหากปรากฏว่าพื้นที่ขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กล่าวมาข้างต้น พื้นที่แห่งนั้นย่อมไม่มีความสมบูรณ์แห่งความเป็นรัฐตามหลักการสากล ทำให้กลายเป็นพื้นที่พิพาทระหว่างกันของฝ่ายต่าง ๆ นำไปสู่ความขัดแย้งขั้นรุนแรงจนก่อให้เกิดการแย่งชิงพื้นที่ด้วยการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดน ส่งผลต่อความเชื่อมั่นทางการเมืองในมุมมองของรัฐเอกราชจากภายนอกที่ไม่สามารถยอมรับพื้นที่แห่งนั้นให้กลายเป็นรัฐโดยสมบูรณ์ รวมถึงไม่อาจสนับสนุนผลักดันให้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ ข้อสังเกตประการสำคัญ ก็คือ องค์ประกอบทางด้าน “อำนาจอธิปไตย” ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถชี้วัดได้ว่า “รัฐอธิปไตย” ภายในพื้นที่แห่งนั้น มีความสามารถหรือเอกภาพทางการเมืองปกครองภายในดินแดนแห่งรัฐหรือไม่ เนื่องจากการขาดอำนาจอธิปไตยภายในรัฐย่อมส่งผลเสียต่อความเชื่อมั่นทางการเมืองระหว่างประเทศ อีกทั้งรัฐอื่นจากภายนอกย่อมสามารถเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในและอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนแห่งนั้นได้อีกด้วย นอกจากนี้ การบริหารปกครองรัฐจำเป็นต้องอาศัยหลักนิติรัฐและนิติธรรมควบคู่กันไป ซึ่งถือเป็นหลักการที่มุ่งเน้นความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายเป็นใหญ่ เพื่อนำมาบังคับใช้สำหรับการปกครองภายในรัฐเป็นการทั่วไป โดยต้องมีการจัดตั้งสถาบันทางการเมืองขึ้นมา ทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยตามหลักของกฎหมาย ประกอบไป

ด้วย สถาบันนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ เพื่อก่อให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง ภายในรัฐอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2547). *การเมืองการปกครองไทย : หลายมิติ*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2548). *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2549). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2560). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ : แนวคิดและประสบการณ์ของต่างประเทศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ณัฐกร วิทิตานนท์. (2557). *หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิเรก ควรสมาคม. (2553). *กฎหมายมหาชน : แนวประยุกต์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- จิตติ ไวกวี. (2562). *หลักอธิปไตยเหนือดินแดนที่ไม่สอดคล้องในยุคแอนโทรโปซีน*. *วารสาร CMU Journal of Law and Social Sciences*, 12(1).
- บุญอริ ยีหมะ. (2552). *ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2538). *ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ ชัยนาม. (2524). *สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค 1 ความนำทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (2565). *รูปแบบการปกครองของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในตะวันออกกลาง: กรณีศึกษาเขตปกครองตนเองโรจาวา (ซีเรียเหนือ)*. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 9(2), 38-66.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2553). *หลักรัฐศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2540). "นิติรัฐ : หลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญเสรีประชาธิปไตย" ในหนังสือ "ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน". กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- วิชณุ เครื่องงาม. (2543). "ความหมาย ลักษณะและโครงสร้างของกฎหมาย". ในเอกสารการสอนชุดวิชา *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ศุภชัย ศุภผล. (2556). ประวัติศาสตร์ทฤษฎีการเมืองของฌอง ฌาคส์ รูสโซ ในบริบทการเมืองไทย (พ.ศ. 2475-2555). *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 4(1).
- สรรวภัทร พัฒโร. (2543). *แนวคิดของรูสโซ่ว่าด้วยเสรีภาพทางการเมือง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สากล พรหมสถิต. (2560). กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง. *เอกสารประกอบการสอนรายวิชา กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง*, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2542). *รัฐ สังคม และการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์. (2549-2550). *ระบอบการปกครองพิวตัลกับวิถีแห่งขุนนางและอัศวินสมัยกลาง*. *วารสารปาริชาติ*, 19(2).
- Allsopp, H., & Van Wilgenburg, W. (2019). *The Kurds of Northern Syria. Volume 2: Governance, Diversity and Conflicts*. London; New York City; etc.: I.B. Tauris.
- Clark, I. (2005). *Legitimacy in international society*. Oxford: Oxford University Press.
- Coulter, E. (1994). *Principles of Politics and Government*. Dubuque, IA: Wm. C. Brown Communications, Inc.
- Dicey, A. V. (1915). *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. Reprint. Originally published. 8th ed. London: Macmillan.
- Dunne, T. (2013). "The english school". In *International relations theories: discipline and diversity*, ed. Tim Dune, Milja Kurki & Steve Smith. Oxford: Oxford University Press.
- Grigsby, E. (2005). *Analyzing Politics: An Introduction to Political Science*. 3rd ed. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.
- Hammy, C. (2021). Social Ecology in Öcalan's Thinking. In Hunt S. E. (Ed.). *Ecological Solidarity and the Kurdish Freedom Movement* (pp. 25-40). London: Lexington Books.
- Hammy, C., & Miley, T. J. (2022). Lessons from Rojava for the Paradigm of Social Ecology. *Frontiers in Political Science*, 3, 1-13.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. & Perraton, J. (2000). "Rethinking Globalization". In David Held & Anthony McGrew (eds.) *The Global Transformations Reader*. Malden, MA: Polity Press.
- Heywood, A. (2002). *Politics*. 2nd ed. New York: Palgrave.
- Moten, A. R. & Islam, S.S. (2006). *Introduction to Political Science*. Singapore: Thomson.
- Öcalan, A. (2015). *Manifesto for a Democratic Civilization. Volume 1. Civilization: The Age of Masked Gods and Disguised Kings*. Porsgrunn: New Compass Press.
-

Pierre, J. & Peter, B. G. (2000). *Governance, Politics and the State*. London: Macmillan.

Roskin, M., Cord, R., Medeiros, J & Jones, W. (1997). *Political Science: An Introduction*. New Jersey: Prentice-Hall International, Inc.